

Liite 2.

Suunnitelma neuvolatoiminnalle 2023–2025

Sisällys

1. Tausta	3
1.1. Vastuhenkilöt.....	3
2. Toiminnan sisältö.....	3
2.1. Äitiysneuvola	4
2.2. Lastenneuvola.....	4
2.3. Perhesuunnittelu	5
2.4. Neuvolapalveluihin kuuluvat lisäksi	6
2.5. Monialaisen yhteistyön toteuttaminen.....	6
3. Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja tukeminen	6
3.1. Terveystseuranta painopisteet	6
3.2. Erityinen tuki.....	7
3.3. Muut toimintamuodot.....	7
4. Menettelytapojen kuvaus.....	8
4.1. Tiedottaminen	8
4.2. Osallisuuden edistäminen ja tukeminen	8
4.3. Toiminnan yhteensovittaminen nivelvaiheissa	8
5. Tiedonkeruu toimintaohjelman tukena	9
6. Moniammatillinen yhteistyö	9
7. Toimintaohjelman yhteys muihin suunnitelmiin.....	9
Lähteet.....	11

1. Tausta

Kunnan kansanterveystyöstä vastaavan viranomaisen on hyväksyttävä yhtenäinen toimintaohjelma neuvolatyölle, koulu- ja opiskeluterveydenhuollolle sekä lasten ja nuorten ehkäisevälle suun terveydenhuollolle. Asetus 338/2011 4§ velvoittaa toimintaohjelman laatimiseen.

Toimintaa ohjaava laki: Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011 (Finlex)

Neuvolassa, koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa toimintaa ohjaavina periaatteina näkyvät sekä yksilö- ja perhekeskeisyys että vahva yhteisöllinen sekä moniammatillinen työote. Palvelut pyritään toteuttamaan lapsen, nuoren ja perheen normaalissa kasvu- ja kehitysympäristössä.

Tavoitteena on varmistaa kattavat ja yhtenäiset palvelut eri toimipisteissä Etelä-Karjalan alueella vuoden 2022 loppuun. Vuoden 2023 alusta toiminnasta vastaa hyvinvointialue. Yhtenäinen toimintaohjelma helpottaa sekä yksittäisen työntekijän työtä että moniammatillista yhteistyötä ja mahdollistaa toiminnan toteutumisen seurannan.

Tämä suunnitelma neuvolatoiminnalle on päivitetty 22.9.2022.

1.1. Vastuuhenkilöt

- Terveyskeskuksen tulee nimetä vastuuhenkilö, joka voi olla eri henkilö eri osatoiminnoilla (äitiys- ja lastenneuvola sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuolto). Vastuuhenkilö vastaa **toiminnan kehittamisestä, koordinoinnista ja toteuttamisesta kokonaisuutena**. Hoitotyön asiantuntemuksen yhdistäminen lääketieteelliseen asiantuntemukseen on kaikissa näissä tehtävissä toiminnan kannalta tarkoituksenmukaista.
- Eri osatoiminnoille suunnatut **henkilöstövoimavarat** ovat tärkeä toiminnan reunaehto ja toiminnan sisältöä määrittävä tekijä. Voimavarat tuodaan näkyväksi kyseiselle toiminnalle suunnattuina henkilötyövuosina; esimerkiksi terveydenhoitaja ja lääkäri henkilötyövuosina.
- Myös **suun terveydenhuollon** toimijoiden työpanos äitiys- ja lastenneuvolaan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon tuodaan esille.

2. Toiminnan sisältö

Toiminnan tavoitteena on edistää lasten, nuorten ja perheiden terveyttä sekä hyvinvointia. Kunkin asiakkaan tarpeet arvioidaan toiminnassa henkilökohtaisten tarpeiden mukaisesti. Eri yksiköiden välinen moniammatillinen yhteistyö takaa asiakkaalle laajan palveluverkoston. Eksoten alueen palvelut sijoittuvat yhdeksän kunnan alueelle.

Äitiys- ja lastenneuvolan sekä perhesuunnittelun palvelut ovat keskeinen osa perusterveydenhuollon ehkäisevää ja terveyttä edistävää toimintaa. Palveluita saavat perhesuunnittelu neuvontaa tarvitsevat asiakkaat, lasta suunnittelevat, raskaana olevat ja alle kouluikäiset lapset sekä heidän perheensä. Palvelut ovat lakisääteistä terveyspalvelua. Palvelut tarjotaan kunnissa lähipalveluna. Neuvolan palveluihin kuuluvat lisäksi Vauvaperhetiimin ja neuvolapsykologin palvelut.

Kaksi vuotiseen esiopetukseen osallistuvat viisivuotiaat lapset kuuluvat opiskeluhuollon palveluiden piiriin kuraattori- ja psykologipalveluiden osalta.

2.1. Äitiysneuvola

- Äitiysneuvolan tavoitteena on
 - turvata raskaana olevan naisen ja sikiön terveys ja hyvinvointi seuraamalla raskauden etenemistä sekä ennaltaehkäistä mahdollisia raskausaikaisia häiriöitä
 - edistää tulevien vanhempien ja koko perheen terveyttä ja hyvinvointia
 - edistää tulevan lapsen kehitysympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta
 - antaa tietoa ja tukea erilaisissa vauvaperheen arkeen liittyvissä asioissa
- Neuvolakäyntien sisältö koostuu perheen hyvinvointiin ja raskauteen liittyvistä toimenpiteistä, tutkimuksista ja seulonnoista. Erytisesti kiinnitetään huomiota parisuhteen tukemiseen, vanhemmuuden kasvuun ja perheen hyvinvoinnin lisäämiseen. Apuna käytetään seulontoja, strukturoituja kyselyjä sekä kartoituksia.
- Raskauden aikana
 - terveydenhoitajalla käyntejä on suunnitellusti 9–11 ja neuvolalääkärillä 2
 - laaja terveystarkastus tehdään ensimmäisellä raskauskolmanneksella. Tarkastukseen sisältyy vanhempien ja koko perheen terveyden ja hyvinvoinnin arvio. Ensimmäistä lasta odottavan perheen laajaan terveystarkastukseen sisältyy myös suun terveydentilan selvittäminen hammashuollossa.
 - ensisynnyttäjille perhetyöntekijä tekee raskauden aikana kotikäynnin ja terveydenhoitaja synnytyksen jälkeen
 - yksilölliset ja tarpeenmukaiset käynnit ovat mahdollisia perusohjelman lisäksi
 - ensisynnyttäperheiden isälle/perheen toiselle vanhemmalle tarjotaan omaa neuvolakäyntiä

2.2. Lastenneuvola

- Äitiys- ja lastenneuvolapalvelu muodostavat jatkumon ja tuttu terveydenhoitaja jatkaa perheen kanssa
- Lastenneuvolan tavoitteena on
 - edistää alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä terveyttä ja hyvinvointia sekä kaventaa perheiden välisiä terveyseroja

- seurata ja edistää lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kasvua ja kehitystä sekä tukea vanhemmuutta yksilölliset tarpeet huomioiden
- vahvistaa perheen omia voimavaroja ja edistää terveitä elämäntapoja
- Neuvolakäyntien sisältö koostuu lapsen kasvun ja kehityksen seuraamiseen liittyvistä tutkimuksista ja toimenpiteistä, erilaisista seulonnoista, terveysneuvonnasta sekä perheen hyvinvoinnin kartoituksesta. Erityisesti kiinnitetään huomiota vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen sekä kiintymyssuhteeseen, vanhemmuuteen, vanhempien mielialaan, parisuhteeseen ja päihteiden käyttöön.
- Määräaikaiset ja laajat terveystarkastukset antavat mahdollisuuden tavoittaa koko ikäluokka ja mahdollistaa riskitekijöiden arvion, tuen tarpeen havaitsemisen sekä tarvittavan varhaisen avun ja tuen kohdentamisen
- alle kouluikäiselle lapselle järjestetään vähintään 15 määräaikaistarkastusta.
- terveydenhoitajalla käyntejä on suunnitellusti 9–10 ja lääkärillä 5.
- laajat terveystarkastukset tehdään 4kk, 1,5v ja 4v iässä. Laajassa tarkastuksessa arvioidaan lapsen terveydentilan lisäksi koko perheen hyvinvointia. Laajat tarkastukset toteutetaan terveydenhoitajan ja lääkärin yhteistyönä.
- toteuttaa kansallista rokotusohjelmaa ja osallistuu joukkorokotuksiin epidemian tai pandemian kaltaisessa tartuntatautien ennaltaehkäisyssä
- terveydenhoitaja tekee suun terveystarkastuksen ja suun hoidon ohjauksen kuuden kuukauden iässä

2.3. Perhesuunnittelu

- Perhesuunnittelun tavoitteena on
 - seksuaaliterveyden ylläpitäminen ja edistäminen
 - edistää yksilön ja parin terveyttä tarjoamalla tukea ja neuvontaa terveyteen, ihmissuhteisiin, seurusteluun ja seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa
- Perhesuunnitteluun liittyvät terveystarkastukset
 - haastatteleamalla selvitetään asiakkaan terveydentila, mihin sisältyy myös seksuaaliterveyden kartoitus
 - keskustellaan luottamuksellisesti kuukautisiin, seksuaaliterveyteen ja parisuhteeseen liittyvistä asioista
 - suunnitellaan ja aloitetaan tarkoituksenmukaisin hormonaalinen ehkäisy (ehkäisytabletit, ehkäisyrenkas, ehkäisykapseli, ehkäisykapseli, hormonikierukat) ja toteutetaan ehkäisyasiakkaiden seurantakäynnit
 - otetaan gynekologisia näytteitä ja annetaan seksuaaliterveyteen liittyvää terveysneuvontaa ja hoitoa
 - hoidetaan raskaudenkeskeytykseen liittyvä neuvonta, tutkimukset ja jälkiseuranta
 - toteutetaan lapsettomuuden hoidon alkututkimukset ja neuvonta
 - seksitautien ehkäisy ja hoito
 - seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen kokemisen ilmaisun tukeminen

- seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvä muu neuvonta

2.4. Neuvolapalveluihin kuuluvat lisäksi

- Neuvolan vauvaperheteriimin vauvaperheohjaajat
 - Vauvaa odottaville perheille ja lapsiperheille, joissa alle vuoden ikäisiä lapsia 0–1-v
 - Moniammatillinen, terapeuttinen ja tavoitteellinen tuki vauvan ja vanhemman kiintymyssuhteen ja vuorovaikutuksen vahvistamiseksi
 - Ohjautuminen yhteistyössä neuvolan, terveydenhuollon tai sosiaalipalveluiden eri yksiköiden kanssa
- Neuvolapsykologi
 - 1–5-vuotiaiden lasten vanhemmille
 - Matalan kynnyksen ennaltaehkäisevä palvelu lapsen kehityksen ja vanhemmuuden tukemiseksi
 - Ohjautuminen: neuvolan terveydenhoitaja tai lääkäri konsultoi neuvolapsykologia huoltajan luvalla, ei suoraa ajanvarausta

2.5. Monialaisen yhteistyön toteuttaminen

- Terveydenhoitajan ja lääkärin välisestä työnjaosta voidaan kirjata pääperiaatteita esimerkiksi laajojen terveystarkastusten tai konsultaatioiden osalta.
- Erityistyöntekijöiden kuten puhe-, fysio- tai ravitsemusterapeuttien, neuvola- ja terveyskeskuspsykologien, perhetyöntekijöiden, psykiatristen sairaanhoitajien ja seksuaalineuvojien tarjolla oleva resurssi tulee olla määriteltynä ja ohjauskäytännöt sekä työnjaot eri ammattiryhmien välillä sovittuina.
- Haasteiden sekä yksilöllisen tuen tarpeen tunnistamisessa ja arvioinnissa on tärkeää laaja, monialainen yhteistyö eri toimijoiden välillä.
- Yhteistyö erikoissairaanhoidon kanssa

3. Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja tukeminen

3.1. Terveysneuvonta painopisteet

- Voi olla yksilöllistä, ryhmä tai väestötasolla tapahtuvaa
- Tartuntatautilain mukaisen rokotustoiminnan suunnittelu ja toteuttamien
- Neuvola:
 - Neuvontaa ja ohjantaa annetaan paljon eri aihepiireistä
 - Tarkastellaan perheen terveystottumuksia koko perheen hyvinvoinnin kannalta ja tuetaan tarpeen mukaisissa muutoksissa
 - Tuetaan elämän eri vaiheissa olevia perheitä mm. vanhemmuudessa, kasvatuksessa, parisuhteessa ja muissa arjen haasteissa.

- Vauva vaiheessa painopisteinä ovat imetys, ravitsemus, uni, ulkoilu ja vuorovaikutus lapsen ja vanhempien välillä
- Leikki-iässä painopisteinä ovat rajojen asettaminen, perheen vuorokausirytmä sekä tapaturmien ennaltaehkäisy
- Terveysneuvontaa annetaan yksilöllisen tarpeen ja esille tulevien asioiden pohjalta
- Tuetaan tekemään terveyttä edistäviä ja sairauksia ehkäiseviä valintoja tulevia elämäntilanteita varten

3.2. Erityinen tuki

- Erityisen tuen palveluita ovat esimerkiksi: lastensuojelu, vammaispalvelu, erikoissairaanhoidon palvelut jne.
- Pyritään havaitsemaan erityisen tuen tarpeet varhain
- Ohjataan tarkoituksen mukaisen tuen ja palveluiden piiriin
- Lisäkäynnit ja muu tarvittava tuki suunnitellaan yksilöllisten tarpeiden ja elämäntilanteen mukaan yhteistyössä perheen kanssa
- Raskauden aikana mahdollisuus ennakoiva lastensuojeluilmoitus ja alaikäisestä lapsesta tai nuoresta lastensuojelu ilmoitus, mikäli huoli herää
- Tehtyjen havaintojen tai esiintuotujen ongelmien perusteella ohjaus tarvittaessa erityistyöntekijöiden vastaanotolle.
- Yhteistyö eri toimijoiden kanssa mm. opiskeluhuollon palvelut, erikoissairaanhoido, lastensuojelu sekä varhaiskasvatus
- Sisältää erityisen tuen ja tutkimuksen tarpeen varhaisen tunnistamisen, tukemisen ja tarvittavaan jatkotutkimukseen tai hoitoon ohjauksen
- Tavoitteena selvittää seikat, jotka voivat vaarantaa tervettä kasvua ja kehitystä
- Neuvolakäyntien jäädessä väliin terveydenhoitaja ottaa yhteyttä perheeseen puhelimitse ja/ tai kirjeitse. Työntekijän velvollisuus on selvittää syy, jos perhe ei käytä neuvolapalveluja. Terveydenhoitaja kirjaa tietojärjestelmään milloin asiakkaalle on soitettu tai lähetetty kutsu neuvolaan. Jos saadaan selville syy miksi ei käytä palveluja tieto kirjataan tietojärjestelmään.

3.3. Muut toimintamuodot

- Etävastaanotot
- Kotikäynnit
- Perhevalmennukset etänä tai lähitapaamisena
- Verkostotyö organisaation sisällä ja eri yhteistyökumppaneiden kanssa
- Erilaisten ryhmien järjestäminen ja ohjaaminen
- Sähköiset palvelut (esim. äitiysneuvolan sähköinen esitietolomake)

4. Menettelytapojen kuvaus

4.1. Tiedottaminen

- Neuvolan toiminnasta ja palveluista tiedotetaan vanhemmille, lapsille ja nuorille sekä yhteistyötahoille.
- Eksoten kotisivut sekä toimintayksiköiden omat sivut
- Sosiaalinen media: esim. Twitter, Instagram ja Facebook
- Info-tiedotteet
- Media
- Valtakunnallisten toimijoiden (esim. STM ja THL) tiedotuskanavat

4.2. Osallisuuden edistäminen ja tukeminen

- Vertaistukiryhmät yhteistyössä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa
- Palautteet ja asiakastyytyväisyyskyselyt
- Varhaiskasvatuksen kautta tuleva palaute
- Palautteet muilta toimijoilta esim. erikoissairaanhoido
- PosiPro ja HaiPro
- Toiminnan muuttuessa huomioitava vaikutukset kohderyhmään, esim. Lapsivaikutusten arvio

4.3. Toiminnan yhteensovittaminen nivelvaiheissa

- Nivelvaiheita ovat esimerkiksi lapsen ja perheen siirtyminen äitiysneuvolasta lastenneuvolan palvelujen piiriin, lastenneuvolasta kouluterveydenhuoltoon.
- Äitiys- ja lastenneuvolapalvelu muodostavat jatkumon ja tuttu terveydenhoitaja jatkaa perheen kanssa. Jatkuvuus edistää luottamuksen syntymistä ja kehittymistä sekä tukee palvelun asiakaslähtöisyyttä.
- Lastenneuvolasta siirtyminen kouluun alkaa 4- ja 5-vuotistarkastuksissa, joissa arvioidaan lapsen kypsyttä aloittaa koulu. Lastenneuvolan tiedot lapsesta ja perheestä siirtyvät sujuvasti kouluterveydenhuoltoon yhteisen tietojärjestelmän kautta. Äitiys- ja lastenneuvolassa terveydenhoitajat, lääkärit, Vauvaperheteriimi ja perhetyö kirjaavat tiedot TH-lehdelle. Perhesuunnitteluneuvolassa terveydenhoitajat ja lääkärit kirjaavat tiedot Psuun-lehdelle.
- Toimintaohjelmaan sisällytetään potilaslain säännöksiä noudattavat menettelytapaohjeet eri tilanteisiin, esimerkiksi ohje siitä, miten moniammatillista yhteistyötä tehtäessä hankitaan huoltajan kirjallinen suostumus tietojen vaihtoon ja luovutukseen. Samoin tulee olla kirjattuna suunnitelma siitä, miten huoltajien kirjallinen lupa hankitaan päivähoidon henkilökunnan ja opettajien arvion saamiseksi laajaan tarkastukseen.

- Yksilöllisten tarpeiden mukaiset nivelvaiheet eri toimijoiden välillä erillisen, yhteisesti sovitun prosessin mukaisesti

5. Tiedonkeruu toimintaohjelman tukena

Tiedon lähteitä voivat olla esimerkiksi:

- LTH-tutkimus: tarjoavat tietoa lasten ja perheiden hyvinvoinnin tilasta
- Avo-hilmo: neuvolakohtaiset yhteenvedot laajoista terveystarkastuksista: voidaan hyödyntää tietolähteinä kuntatasolla

- Sotkanet, THL, STM
- yksikkökohtaiset mittarit

Toiminnan toteutumisesta ja tuloksista raportoidaan vuosittain toimintakertomuksessa kunnan kansanterveystyöstä vastaaville luottamuselimille.

6. Moniammatillinen yhteistyö

Moniammatillisen hallintokuntien rajat ylittävän yhteistyön periaatteista sopiminen vaatii pitkäjänteistä **yhteistä työskentelyä** ja **yhteistapaamisia**.

Tällaisia yhteisen työn alueita ovat erityisesti:

- perhevalmennus
- tuen tarpeen arviointi ja tuen järjestäminen moniammatillisesti
- lastensuojeluun liittyvä vastavuoroinen yhteistyö
- varhaiskasvatuksen kanssa tehtävä vastavuoroinen yhteistyö
- laajoissa tarkastuksissa päivähoidon henkilökunnan ja opettajan antama arvio
- aikuissosiaalityö
- perhetyö
- hoito- ja palveluketjujen mukainen yhteistyö erityispalvelujen ja -sairaanhoidon kanssa
- äitiys- ja lastenneuvolan, äitiyspoliklinikoiden, synnytysyksiköiden ja lastentautien välinen yhteistyö

7. Toimintaohjelman yhteys muihin suunnitelmiin

- Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011 (Finlex)
- THL ja STM osaltaan ohjeistavat kuntien vastuista ja velvollisuuksista palveluiden järjestämisessä
- Valvira ja aluehallintovirasto valvovat toimintaa

- Toimintaohjelma tarkistetaan vähintään valtuustokausittain ja se on osa kunnan laajempaa toiminta- ja taloussuunnitelmaa. Toimintaohjelmaan kirjataan päivittämisestä ja tiedottamisesta huolehtiva työryhmä ja vastuuhenkilöt.
- Yhtenäinen toimintaohjelma terveystarkastusten ja -neuvonnan sisällöstä ja määrästä turvaa palvelujen laatutason ja mahdollistaa vertailukelpoisen tiedon saamisen väestön terveydentilasta ja palvelujen saatavuudesta, käytöstä ja kattavuudesta.
- Koko ikäluokan terveystarkastuksissa esille tulleet terveyttä ja hyvinvointia kuvaavat tiedot on otettava huomioon palveluja suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa.
- Maakunnallinen hyvinvointikertomus
- Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- Kuntien, koulujen sekä oppilaitosten opetus- ja varhaiskasvatussuunnitelmat
- Kunnan hyvinvointikertomus
- Yhteys kunnan strategiaan ja muihin suunnitelmiin
- hyvinvointisuunnitelmaan. Toimintaohjelma on osa kunnan laajempaa toiminta- ja taloussuunnitelmaa /strategia.
- Toimintaohjelmaan tulee olla kuvattuna vastuuhenkilöt, toiminnan sisältö, menettelytavat eri tilanteissa, työnjako ja yhteistyö eri tahojen kanssa.

Lähteet

THL. Neuvolatyön lainsäädäntö ja suositukset. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/aitiys-ja-lastenneuvola/neuvolatyon-lainsaadanto-ja-suositukset>

STM. Neuvolat. <https://stm.fi/neuvolat>